

BALIKESİR'İN MİSAK-I MİLLÎ ÖNDERLERİNDEN MÜHİM BİR ŞAHSİYET: YIRCALIZADE AHMET ŞÜKRÜ EFENDİ VE FAALİYETLERİ

Merve ÜNER*

ÖZET

Batı Anadolu'da Yunan mezalimine en büyük tepkilerden biri Balıkesir'dendir. Zira, Balıkesir Misak-ı Millî'nin mühim sembollerinden biri haline gelmiştir ki, buradaki en büyük etken şehir halkının istiklal mücadelesinde oynadığı roldür. Millî Mücadele'nin pek çok vatanperver ismi bu şehirden çıkmış olmakla birlikte, bu kişilerin bağımsızlık yolunda bir dizi başarılı faaliyetlerde bulunmaları da dikkat çekicidir.

Balıkesir'de istiklal yolunda aktif bir şekilde yer alan bu kişiler arasında Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin Millî Mücadele yıllarında Yunan işgali karşısında oluşturulan Alacamescid Toplantıları ve Balıkesir Kongreleri üzerindeki etkinliğinin önemini bilimsel ortamda tartışmak ve neticelerini paylaşmak maksadıyla aktarmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Şükrü Yırcalızade, Balıkesir, Kurtuluş Savaşı, Alacamescid, Kongre, İşgal.

*Dr. Öğr. Üy., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, merveuner@balikesir.edu.tr

**A SIGNIFICANT PERSONALITY AMONG BALIKESİR'S
NATIONAL PACT LEADERS, YIRCALIZADE AHMET ŞÜKRÜ
EFENDİ AND HIS ACTIVITIES**

ABSTRACT

One of the biggest reactions to the Greek atrocities in Western Anatolia came from Balıkesir. As a matter of fact, Balıkesir became one of the important symbols of the National Pact and the most important factor in this regard was the role played by the people of the city in the struggle for independence. Not only did many patriotic names cited in the War of Independence come from this city but that they also initiated a series of successful activities on the path to independence.

Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi was an important name among these people who took active roles on the path to independence in Balıkesir. On a scientific basis, this paper will present and discuss the importance of Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi's activities on the Alacamescid Meetings which were held against Greek occupation and his activities on Balıkesir Congresses during the War of Independence and share the findings.

Keywords: Ahmet Şükrü Yırcalızade, Balıkesir, Independence War, Alacamescid, Congress, Occupation.

1. Hayatı

Üç kuşaktır Balıkesirli olan Yırcalı ailesi, Balkanlar'dan 1800'lü yılların sonunda Osmanlı'nın bir sancağı olan ve bugün Soma'ya bağlı Yırca köyüne yerleşmiş, ardından da Balıkesir'e göç etmişlerdir. Kendilerinin göç etme sebebi olarak varlıklı bir aile olmaları nedeniyle o günün şartlarındaki eşkıyalanın kendilerine rahat vermemesi¹ aynı zamanda ailenin zahire işleriyle meşgul olması ve Balıkesir'in zahire işiyle ilgili önem arz etmesinden kaynaklanmaktadır.² Ahmet Şükrü Yırcalızade, Hacı İbrahim Efendi ile Fatıma Hanım'ın oğlu olarak 1881 yılında doğmuştur. Ardından Şükrü Efendi, çocuk yaşlarda Yırca Köyü'nden göç ederek Balıkesir'e yerleşmiştir. Yırca'dan Balıkesir'e göç etmesi sebebiyle Şükrü Efendi'nin lakabı Yırcalızade'dir. Yırcalızade lakabı, Soyadı Kanunu ile Yırcalı soyadına dönüşecektir. Kendisi, ibtidaî ve idâdî okullarını Balıkesir'de tamamlamış ve daha sonra manifaturacı olarak ticari hayata girmiştir.³ Merkez Yeniköy eşrafından Müftüzade Tayip Efendi'nin kızı Emine Kadriye Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Sıtkı, Sırrı, Melahat ve Mehmet isiminde dört çocuğu olmuştur. Adı geçen çocuklarından Mehmet'in küçük yaşta vefat ettiği edindiğimiz bilgiler arasındadır.⁴ Diğer çocuklarına ise, iyi bir eğitim aldırıldığı görülen Ahmet Şükrü Efendi'nin kızı Melahat Akman Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinden olmakla birlikte, büyük oğlu *İbrahim Sıtkı* Demokrat Parti'den 9., 10. ve 11. Dönem Balıkesir Milletvekiliği, TBMM Başkan Vekilliği, Bakanlık ile Balıkesir Senatörlüğü yapmıştır. Küçük oğlu *Sırrı* ise, 1954-1960 yılları arasında yine aynı partiden iki dönem (10 ve 11. dönem) Balıkesir Milletvekili seçilmiştir.⁵ Balıkesirli ünlü iş adamı ve Osmanlı parlâmentosunda milletvekili olarak yer alan Muharrem

¹ Ailenin yakını olan Erhan Yırcalı'yla 28.03.2019 tarihinde yapılan görüşmeye ait bilgidir.

² Ahmet Şükrü Efendi'nin torunu Rona Yırcalı'yla 2.04.2019 tarihinde yapılan görüşmeden verilen bilgidir.

³ Yırcalızâde Ahmet Şükrü Efendi'nin İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeliğini gösteren künye varakasına göre edinilen bilgilerdir. Bir diğer bilgede ise, Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'nda kendisine ait mezar taşında doğum tarihi 1882 olarak geçmektedir.

⁴ Rona Yırcalı, a.g.g.; Yırcalızade Mehmet'in Başçeşme Mezarlığı'nda mezar taşı kitabesi de yer almaktadır. Kitabetin içeriği şu şekildedir: "*Hüvelbaki*

*Nev-civanım uçtu cennet başına
Fırac kaldı maderinin canına
Yırcalızade Şükrü Efendi mahdumu
Mehmet Efendi ruhuna
El Fatıha 1336."*

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şeremetli, Sıtkı, **1946-1960 İktidardan-İhtilale Balıkesir'de Demokrat Parti Hareketi**, Liva Yayınevi, Balıkesir, 2006, s. 21-47.

Hasbi Koray'ın⁶ kızı Müşerref ile Şükrü Efendi'nin oğullarından Sırrı evlendirilerek bu önemli iki aile arasında akrabalık bağı oluşturulduğu gibi,⁷ Şükrü Efendi'nin bu evlilikten doğan torunu Rona Yırcalı ise günümüzde ünlü bir sanayici olarak anılmaktadır.

Bu bilgiler dışında Balıkesir'in en köklü ailelerinden olan Yırcalı ailesi mensubu Ahmet Şükrü Efendi'nin, siyasi hayatta etkin bir rol edinerek, çocuklarına öncü olduğu görülmektedir. Zira kendisinin Maarif Komisyonu⁸ ve Belediye Meclisi âzâlığı⁹ gibi devlet kademelerindeki memuriyetin ardından aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucu üyesi olup, 1916 yılında da Balıkesir Belediye Başkanlığı görevinde yer aldığı kayıtlarda geçmektedir.¹⁰

Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu'da yer yer başlayan işgallere tepki olarak bizzat Balıkesir'de Kuvâ-yı Milliye Hareketi'nin öncüleri arasında yer almıştır. Bilindiği üzere Kuvâ-yı Milliye, Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk'ü, onun önderliğinde Türk milletini ve Türkiye'yi yeniden tarih sahnesine çıkararak Millî Mücadele hareketidir. Bu hareketin ortaya çıkışında son Osmanlı Mebusun Meclisi'nin aldığı Misak-ı Millî kararları etkilidir. Dönemin İstanbul Hükümeti'nin de işgaller karşısında sessiz kalması, halkın örgütlenme çabası içerisine girerek, kendi kaderine sahip çıkmasında etkindir. Özellikle Batı Anadolu'yu işgal eden Düzenli Yunan Ordusu ile mukayese edildiğinde, halkın kendi imkânlarıyla oluşturulan Kuvâ-yı Milliye, Düzenli

⁶ **Hizmet**, 18 Ocak 1968.

⁷ **Balıkesir Postası**, 23 Haziran 1967.

⁸ Zekeriya Özdemir, **Balıkesir Bölgesi'nde Millî Mücadele Önderleri**, (Yayınevi belli değil), Ankara, 2001, s. 153.

⁹ Kendisinin Belediye Meclisi azası görevinde bulunduğu bilgisine yine Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'nda Ahmet Şükrü Efendi'nin babasına ait mezar taşı kitabesinin içeriğinde rastlamış bulunmaktayız. Osmanlıca olarak yer alan bu kitabetin içeriği çevrilmiştir ve şu şekildedir: "*Hüvelhayyülbaki*

*Hacı İbrahim Efendi o misl-i handan-ıffet
Eyleğisa 'y-i hayrâh-ı hâlis ve hâss-ı müselman
Nice hayrat-ı müberrâte' emr-i inşaasında bu
Hem delâlet hem nezâret eyler idi her zaman
Sa 'y-i meşkür zenbi mağfur merkadi pür nur olup
.... ruhu mesrur kıldı firdevsi mekân
El-mağfurleh Meclis-i İdare Azası'ndan
Ve Eşraf-ı Beldeden Yırcalzade
Hacı İbrahim Efendi ruhuna Fatıha
1321 sene Recep 17 Cuma"*

¹⁰ **Balıkesir Bir Kentin Kimliği**, Simurg Yayınevi, Ankara, 1997, s. 71.

Ordu'nun kurulabilmesi için gerekli zamanı, maddi ve manevi her türlü desteği temin etmişlerdir.¹¹ İşte bu Kuvâ-yı Milliye döneminde sivil direniş önderlerinden biri olarak Yırcalızade Şükrü Efendi ve arkadaşları tarafından, Atatürk Samsun'a doğru yol alırken, Balıkesir'de Mehmet Vehbi Bolak'ın başkanlığında 41 Bayrak Adam diye anılan bir eylem grubu oluşturulmuştur.

Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin içerisinde yer aldığı her türlü kararı almaya tam yetkili 41 Bayrak Adam, İzmir'in işgali sonrası Okuma Yurdu'nda¹² toplanmış, ardından 18 Mayıs 1919'da Alacamescid'de mevlit vesilesiyle toplanarak silahlı mücadele kararı doğrultusunda, bu vatansever şahısların adları takdim edilmiştir.¹³ Bu 41 kişinin en dikkate değer tarafı ise halkın oyu ile işbaşına gelmiş olmalarıdır.

Akabininde beş tane düzenlenen Balıkesir Kongreleri'nde Ahmet Şükrü Efendi'nin Balıkesir murahhası¹⁴, Heyeti Merkezi Üyesi, levâzım âzâsı, Sa-vaştepe Nahiyesi murahhası gibi önemli görevlerde yer aldığı ve kongrelerde alınan tarihi kararlarda imzası geçmektedir.

Yunanlıların genel taarruzu ve Balıkesir'den yönetilen Soma Cephesi'nin bozulması sebebiyle sırasıyla Bursa, Bilecik, Eskişehir ve Konya'ya, Delibaş İsyanı'ndan sonra Burdur'a, İtalyanların geri çekilmesiyle de Antalya'ya ailesini gönderdiği, kendisinin de Millî Mücadele arkadaşlarıyla halkı örgütlemek doğrultusunda Anadolu'ya geçtiği bilgisine torunu Rona Yırcalı'nın anlatımıyla şahit olmaktayız.¹⁵

Kurtuluştan sonra ise Balıkesir'e dönerek Müdafaa-i Hukuk, Halk Partisi Başkanlığı, İl Genel Meclisi Üyeliği yapmış, daha sonra Serbest Fırka'nın İl

¹¹ Sebahattin Şimşir, "Balıkesir'in Misak-ı Millî Kahramanlarından İhmal Edilmiş Bir İsim: Belediye Reisi Keçeci Hafız Mehmed Efendi ve Hatıraları", **Yeni Türkiye Dergisi**, Misak-ı Millî Özel Sayısı, S 93, Ocak-Şubat 2017, s. 1392.

¹² Okuma Yurdu, günümüzde Balıkesir Kuvâ-yı Milliye müzesi olarak hizmet vermektedir.

¹³ Mücteba İlgürel, **Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999, s. 68-69.

¹⁴ Hacim Muhittin Çarıklı, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Millîye Hatıraları (1919-1920)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1967, s. 118.

¹⁵ Yırcalı'nın olayı anlatımı şu şekildedir: "*Balıkesir'in işgal edilmesinden sonra Millî Mücadele önderleri aileleriyle birlikte işgalden kaçıyorlar havası yaratmışlardır. Millî Mücadele için halktan toplanan paraları da altına çevirmişlerdir. Altınları da bellerindeki kuşaklara ve çocuklarının kuşaklarına koyarak taşınma kolaylığı sağlamışlardır. Antalya civarına kadınları ve çocukları göndermişler, erkekler ise Anadolu'nun çeşitli yerlerinde halkı örgütleme yoluna girişmişlerdir.*" Rona Yırcalı, a.g.g.

Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Parti kapanınca, İstanbul'da gözaltında oturmak mecburiyetinde bırakılmıştır.¹⁶

Kurtuluş Savaşı dönemindeki faaliyetlerinden dolayı beyaz şeritli İstiklâl Madalyası¹⁷ ile ödüllendirilen Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi, 1938 yılında kanserden vefat etmiştir. Kabri, Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'ndadır. Kendisine ödül olarak verilen madalyası ise günümüzde Balıkesir Kuvâ-yı Milliye Müzesi'nde muhafaza edilmektedir.¹⁸

2. Mondros Ateşkes Antlaşması Sonrası Balıkesir

Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren Mondros Mütarekesi için 30 Ekim 1918'de çalışmalar tamamlanmış ve aynı günün akşamı İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanmıştır. Toplamda 25 maddeden oluşan mütareke hükümleri içinde lehte bir hüküm bulunmadığı gibi, aleyhte olan özellikle 7. ve 24. maddeleri, Osmanlı Devleti'nin devlet olma vasfını ortadan kaldıracak nitelikteydi. 7. maddeye göre, Müttefikler güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecekti. 24. maddeye göre ise, Vilayât-i Sitte'de karışıklık çıkması durumunda söz konusu vilayetlerin herhangi bir yeri işgal edilebilecekti.¹⁹

31 Ekim günü yürürlüğe giren bu antlaşmanın imzalandığı ülkenin dört bir tarafında sevinç uyandırmıştır. Ancak o günlerde halk tarafından pek anlaşılmayan bir durum vardı ki o da ateşkes, Türk sorununu İtilaf Devletleri'nin daha önce yapılan gizli antlaşmalar doğrultusunda çözümlenmiş olmasıydı. Çok geçmeden İtilaf Devletleri bu amaçlarını alenileştirerek ve anlaşma

¹⁶ Şeremetli, a.g.e., s. 48.

¹⁷ 29 Kasım 1920 tarihinde 66 sayılı İstiklal Madalyası yasası TBMM'de kabul edilerek 4 Nisan 1921 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi, D.I., C 6, İçtima senesi 1, İ:105, 29.11.1336 (1920), s.119,137; Yine Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden temin edilen 24 Mayıs 1926 tarihli belgeye göre Milli Mücadele'de Erzurum, Sivas ve Balıkesir Kongreleri'ne katılarak yararlı olan kişilere İstiklal Madalyası verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu belgeden de anlaşılın o ki, Şükrü Yırcalızade'nin Balıkesir Kongreleri'ne katılım sağladığı için kendisine de İstiklal Madalyası verildiği konusunda hem fikiriz. BCA, 030.10/195.337. 21-3,21-4, 21-5, 21-6, 21-7, 21-8, 21-9.; Dört tip olarak hazırlanan madalyalardan beyaz şeritli İstiklal Madalyası, cephe gerisinde çalışanlara verilmiştir. Orkut, Gülçin, "İstiklâl Madalyası'nın Tarihçesi", **Bütün Dünya**, S 71, Nisan 2004, s. 22; **İstiklal Madalyası**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1985, s. 28.

¹⁸ Edindiğimiz bilgiler doğrultusunda bu müzeye ilk olarak madalyasını teslim eden kişi Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'dir. Rona Yırcalı, a.g.g.

¹⁹ Mondros Mütarekesi'nin tam metni için bkz. Türk geldi, Ali, **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1948, ss. 33-34, 66-68.

koşullarının esnekliğinden de faydalanarak, Osmanlı Devleti'ni paylaşmak amacıyla, önceden hazırlamış oldukları planlarını uygulamaya koymuşlardır.²⁰

Nihayetinde de İtilaf Devletleri, 1 Kasım 1918'den itibaren Osmanlı topraklarını en geniş anlamda işgale başlamışlardır. Musul'la başlayan işgaller süreci, yurdun her köşesinde olduğu gibi Balıkesir ve çevresinde de düzen bırakmamıştır. Mütareke şartları gereği olarak Fransız Kuvvetleri'ne ait müfrezelerce Balıkesir İstasyonu ve Balya kontrol altına alınmıştır. Dağlık yöreler asker kaçakları ve eşkıyalarla, Balıkesir'in de Ayvalık ve Kapıdağ çevresinde çeşitli Rum çeteleri mevcuttur.²¹ Anadolu'da yıkılmakta olan devlet topraklarından pay kapma hevesine kapılan İtilaf Devletleri'nin subaylarının davranışları da oldukça kışkırtıcıdır.

Türkiye'ye tatbik edilecek barış şartları ise, Mondros Mütarekesi müteakiben düzenlenen Paris Barış Konferansı'na bırakılmıştır. Bu konferans için, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere batılıların yayılmacı gayelerinin ortaya konulduğu toplantı denilebilir. Konferansın en önemli gündemi şüphesiz ki Batı Anadolu'nun kime verileceğidir. Birinci Dünya Savaşı esnasında yapılan gizli antlaşmalarla, Batı Anadolu'da İtalyanlar söz sahibiydiler. Ancak İngiltere, İtalya'nın güçlenmesinden çekinerek fikir değiştirmiş ve bu konferansta bölgenin Yunanistan'a verilmesini öngörmüştür.²²

Yaşanan gelişmeler karşısında, Yunan Ordusu'nun İzmir'e çıkması beklenmedik bir hadise değildir. Görünen o ki, Paris Barış Antlaşması Yunanlıların İzmir'i işgal etmesini kabul etmiştir. Gerekece olarak da buradaki Rumların Türkler tarafından öldürüldüğü ve bu işin Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine göre yapıldığı ileri sürülmüştür. Oysaki durum aksineydi. İzmir'in işgali gerçekte bir ilhakın bütün şekillerini göstermekteydi.²³

Batı Anadolu'ya yönelik Yunan mezaliminin başlaması an meselesiyken bu duruma en büyük tepkilerden biri Balıkesir şehrinden gelmiştir. Başlayan

²⁰ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973, s. 90.

²¹ Mediha Akarslan, **Türk Millî Mücadelesi'nin Balıkesir Cephesi**, Öteki Yayınevi, Ankara 1998, s. 55-56.

²² Yuluğ Tekin Kurat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 1986, s. 59-60.

²³ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, C II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1964, s. 66; Akarslan, a.g.e., s. 47; Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 230.

işgaller karşısında halkın teşkil ettiği Kuvâ-yı Milliye bunlara katılan küçük ordu birliklerinin meydana getirdiği millî cepheler zamanla büyüyerek, gereksinimleri de geniş ölçüde artmıştır.

Yine, işgaller karşısında Anadolu’da yer yer Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri teşekkül edilmiştir. Mütarekeyi müteakip Balıkesir de de teşekkül eden ihtiyat zabitlerinden oluşan bir çalışma derneğinin kuruluş hikmeti de bu gaye doğrultusunda hareket edildiğini göstermektedir. Fakat Dahiliye Nezareti burada bir siyasi koku olduğunu iddia ederek Balıkesir’deki cemiyetin kuruluşuna müsaade etmemiştir.²⁴

Ancak bu engelin fedakâr Balıkesir halkını durdurmaya yetmediği ortadadır. Pek çok gazetenin haksız işgaller hususunda çetin yazılar yazmış olmasıyla beraber, Balıkesir’de de Hasan Basri Çantay’ın öncülüğünde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmadan 17 Ekim 1918’de yayın hayatına atılan *Ses* gazetesiyle²⁵ antlaşma sonrası 16 Kasım 1919’dan itibaren neşredilmeye başlayan *İzmir’e Doğru* gazetesi²⁶, bölgede yaklaşan tehlikeye karşı halk üzerinde millî heyecanlar uyandıracak yayınlar yaparak, vatan sevgisinin güçlenmesi hızlandırılmıştır.

Nitekim de tarihler 15 Mayıs 1919 Perşembe günü sabah 7.30 civarında İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmeye başlanmıştır.²⁷ Yunanlılar tarafından İzmir’in işgal edildiği haberi ise aynı günün öğle saatlerinden önce telgrafla Balıkesir’e ulaşmıştır.²⁸ Belediye başkanı Keçeci Hafız Mehmet Emin Bey, Maarif Müdürü Sabri Bey ve Kocabıyık Mehmed Efendi²⁹ tarafından posta dağıtıcısından alınan telgrafın içeriği ise şu şekildedir:

²⁴ **Türk Dili Gazetesi**, 23 Ağustos 1951.

²⁵ *Ses* gazetesi, 17 Ekim 1918-13 Mart 1919 tarih aralığında, ancak 22 sayısını yayımlayabildiği haftalık bir gazetedir. Nesimi Yazıcı, “Hasan Basri (Çantay) ve *Ses* Gazetesi”, **Atatürk Yolu**, C 3, S 12, 1993, s. 435.

²⁶ *İzmir’e Doğru* gazetesi, 27 Haziran 1920 tarihine kadar toplamda 74 sayı olarak yayımlanmış, Balıkesir’in 30 Haziran 1920’de Yunan işgaline uğraması sebebiyle yayın hayatı son bulmuştur. *İzmir’e Doğru*, 30 Teşrin-i Sani 1335/Kasım 1919.

²⁷ Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, II. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1983, s. 57.

²⁸ **Türk Dili Gazetesi**, 12 Ağustos 1951.

²⁹ Aydın Ayhan, “İzmir’in İşgali Sırasında Balıkesir”, **Millî Mücadele’de Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990, s. 34-35; Akarslan, **a.g.e.**, s. 61-62.

“Belediye Riyasetine,

Türk İzmir 15 Mayıs sabahından itibaren Düvel-i İtilâfiye müsaadesiyle Yunanlılar tarafından işgal olunacaktır. Bu işgal ve ilhakı reddediniz. Mitingler tertip ederek keyfiyeti düvel-i muazzama nezdinde protesto ediniz. Silahla müdâfaanın esaslarını hazırlayarak vatan ordusuna ilhak ediniz. Redd-i İlhak”³⁰

Bunun işgal faciası esnasında muhabere memurları tarafından çekildiği muhakkaktır. Çünkü, Balıkesir’e önceden çekilen telgraflarda işgalden bahsedilmemektedir.³¹

Gelen haber üzerine hemen o sabah şehir belediye meclisi üyeleriyle, durum muhakemesi yapmak üzere belediyede bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı Vehbi Bey, Yırcalızade Ahmet Şükrü, Hulusi Zarplı, Kocabıyıkzade Mehmet, Ocak-îzâde Tal’at, Arabacı-zâde Hâfız Mehmet, Varnalı İsmail Hakkı, Reji Müdürü Nazmi, Darümuallimin Müdürü Hilmi Bey ve Uncu Mehmet Timurşah’ın³² katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu kısa süren toplantıda bir salon toplantısı yapılmasına karar verilmiştir.

Belediye Reisi Keçeci Hafız Mehmed Efendi, bir belediye çavuşuna “*Git! Bütün arkadaşları ve tesadüf ettiğin memleket eşrafını çağır!*” emrini vermiştir. Bu talimat bütün Balıkesir’i ayağa kaldırmıştır.³³

Aynı günün akşamı yine belediye meclisi üyeleri ve halkın ileri gelenleri tarafından günümüzdeki Balıkesir’de saat kulesi yanında, eski belediyeye bitişik Okuma Yurdu’nda umumi bir toplantı yapılmıştır.³⁴ Rum ve Ermeni cemaatlerinin de davet edilmesi, toplantının herhangi bir siyasi düşünce farkının gözetilmediğini göstermektedir. Okuma Yurdu’nda yapılan toplantının başkanı Mehmet Vehbi Bolak’tır.³⁵

Mehmet Vehbi Bey, Okuma Yurdu’nda yaptığı konuşmayla vatanın büyük bir tehlike içerisinde olduğunu, İzmir’in Yunan Orduları tarafından İtilaf Devletleri’nin müsaadesiyle işgal edildiğini, bu haksızca yapılan tecavüz

³⁰ Kemal Özer, **Kurtuluş Savaşı’nda Gönen**, Türk Dili Matbaası, Balıkesir, 1964, s. 23; **Balıkesir Postası**, 22 Mart 1945.

³¹ **Türk Dili Gazetesi**, 15 Ağustos 1951.

³² **Türk Dili Gazetesi**, 16 Ağustos 1951.

³³ Şimşir, a.g.m., s. 1390.

³⁴ Özer, a.g.e., s. 23; Akarslan, a.g.e., s. 62.

³⁵ Mehmet Vehbi Bolak, “Millî Mücadele’de Balıkesir”, **Millî Mücadele’de Balıkesir**, s. 160.

karşısında milletin hukukunu ve memleketi korumak amacıyla toplanıldığını belirtmektedir. Konuşmasının devamında herkesin serbestçe fikirlerini beyan ederek, vatandaşların görüşü alındıktan sonra karar alınabileceği yönündedir.³⁶ Yine sözlerine, İzmir’de Yunanlılar tarafından yapılan katliamın Balıkesir’i de etkileyebileceği ve Balıkesir’in işgalinin de olası bir durum olduğunu ve dolayısıyla tedbir alınması gerektiğini eklemiştir.³⁷ Görüldüğü üzere Vehbi Bey’in bu konuşması oldukça samimi ve etkileyicidir.

İncelenen kaynaklara göre, Vehbi Bey’in konuşmasının ardından Okuma Yurdu’nda kısa bir sessizlik yaşanmış ve sonrasında toplantıya katılanlar arasında farklı düşünceler sesli bir şekilde yükseldiği izlenimi oluşmaktadır. Öncesinde İzmir’in işgalinin protesto edilmesi ve bunun için büyük devletlere tepki olarak telgraflar gönderilmesi yönündeyken, bir anda manda düşüncesi ortaya atılarak tartışma ortamı oluşmuştur.³⁸ Bunun üzerine Balıkesir esnafından Leblebici Raşid “*Düşmanı geri döndürecek kuvvet namlunun ucundadır!*” diye haykırmıştır.³⁹ İşte, kıvılcım bu cümleyle çakılmış, Kuvâ-yı Milliye ateşlenmiştir. Aslında en doğru sözü söyleyen Leblebici Raşid gelen tehlikenin farkına vardığı ve yapılması gerekeni sabırsızca söylediği ortadadır.

Toplantının sonunda ise oluşturulan protesto telgrafları Sadaret’e ve İtilaf Devletleri’ne gönderilme kararı alınmıştır ki gönderilen protesto özetle “*İzmir’in Yunanlılarca işgal edilmesinin Balıkesir halkında büyük bir üzüntü yarattığı, yine halkının yüzde sekseninin Türk Müslüman olduğu ve diğer milletlerle kardeş gibi geçindiği İzmir havalisinin Yunanlılara değil, asırlardır hâkimiyeti altında bulunduğu Osmanlı Devleti’ne bırakılması gerektiği, aksi takdirde milyonlarca Türk’ün hicret etmek zorunda kalacağını, bu isteklerin tespit edilmesi için bir heyetin gönderilmesinin uygun olacağı*” düşüncesiyle yazılan telgrafi Mehmet Vehbi Bey, Keçecizade Mehmet Emin Efendi, Ahmet Vehbi Bey, Abdülgafur Efendi, Abdullah Efendi, Sabri Bey ve Hulusi Efendi imzalamıştır.⁴⁰ Yırcalıza Ahmet Şükrü Efendi’de bu toplantıya katılmasına rağmen, telgrafta imzasının olmadığı görülmektedir. Sebebi ise Okuma Yurdu’nda yapılan toplantı esnasında 7’si, Türk, 4’ü Hristiyan olmak üzere

³⁶ **Karesi Gazetesi**, 9 Haziran 1919.

³⁷ Akarslan, **a.g.e.**, s. 64; Bu olayı, Rona Yırcalı ile yapılan görüşmeyle de teyit etmiş bulunmaktayız. Rona Yırcalı, **a.g.g.**

³⁸ Bkz. **Balıkesir Postası**, 23 Mart 1945; Özer, **a.g.e.**, s. 23.

³⁹ **Balıkesir Postası**, 23 Mart 1945.

⁴⁰ Mehmet Vehbi Bolak, **a.g.m.**, s. 160-162; **Türk Dili Gazetesi**, 28 Ağustos 1951.

11 kişilik heyet seçilmiştir. 11 kişiden oluşan bu heyetin içerisinde Yırcalızade Ahmet Şükrü'nün yer almaması sebebiyle imzasının olmadığı kanaatindeyiz.

3. Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin Alacamescid ve Balıkesir Kongrelerindeki Faaliyetleri

İzmir'de Yunanlıların yaptığı zulümler doğrultusunda Balıkesir'in de işgal edilme tehlikesi altında olması sebebiyle Zarbali Hulusi Bey'in evinde yapılan toplantı sonrası 18 Mayıs 1919'da Alacamescid'de genel bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda toplantıdan önce mevlidi şerif okutulması planlanmıştır.

18 Mayıs günü ikindi namazından sonra gerçekleşen toplantıya büyük bir halk kitlesi iştirak etmiştir. Vatandaşların sergilediği tavır, ülkenin selameti için örnek bir hareketi teşkil etmektedir. Herkes vatanın istikbali için tek vücut idi. Duadan sonra söze başlayan Mehmet Vehbi Bolak, durumu özetleyerek halktan görüşlerini talep etmiştir. Uzun konuşmalar sonrası halkın oyuyla seçilen 41 kişilik heyet işbaşına getirilmiştir. Seçilen bu 41 kişilik heyette Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi otuz altıncı sırada yer almaktadır.⁴¹

Heyet, bölgede vatanın kurtuluşu için Kuvâ-yı ile hareket edecek ve Erzurum'da toplanacak olan kongre ile işbirliğine girişecektir. Alacamescid Toplantısı da Millî Mücadele açısından önemli bir yer edinmektedir. Bu toplantı sayesinde Kuvâ-yı Milliye ruhu ön plana çıkarılarak, halk arasındaki siyasi görüş farkının terk edildiğini, vatan ve millet sevgisinin her şeyden üstün tutulduğunu görmekteyiz.

Alacamescid Toplantısı'nı gerçekleştiren 41 kişi, 19 Mayıs 1919 günü kendi aralarında geçici bir Heyet-i Merkeziye seçerek, 3 önemli karar almıştır. Birincisi İstanbul Hükümeti ile görüşmek üzere 7 kişiden oluşan bir heyet, ikinci karar Ayvalık ve Edremit bölgesindeki karışıklık hakkında bilgi sahibi olabilmek adına 4 kişiden oluşan bir heyet, üçüncü karar ise merkezde bir heyetin oluşturulması ve bu heyetin hazırlıklara başlaması yönündedir.⁴² Oluşturulan bu heyetlerde Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin adının zikredilmediği görülmele birlikte, muhtemelen kendisi merkezde oluşturulan heyete destek amaçlı kaldığı kanaatindeyiz.

⁴¹ Ayhan, a.g.m. s. 42.

⁴² Oluşturulan heyetlerdeki isimler için bkz. İlgürel, a.g.e., s. 70; Akarslan, a.g.e., s. 71.; Ayhan, a.g.m. s. 43.

3 Haziran 1919 günü ise Alacamescid'de ikinci bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya katılanlar arasında 23 kişinin adı zikredilmekle birlikte, Yırcalızâde'nin de bu toplantı listesinde 6. sırada yer aldığını görmekteyiz.⁴³ Yapılan toplantı gereği, dönen heyetlerin raporları ve edindikleri intibalar ortaya dökülmüştür ki, 29 Mayıs 1919'da Ayvalık'ta başlayan Yunan işgaline karşın, düşmanın nasıl durdurulacağı üzerine de tartışmalar yapılmıştır. Bu sıralarda Yunan Ordusu'nun Manisa, Turgutlu ve Akhisar'ı da işgal etmesi tehlikenin gün geçtikçe Balıkesir'e yaklaştığının göstergesiydi.⁴⁴

Yaşanan facia Balıkesir'de oldukça önemsendiğinden, hemen 4 Haziran 1919'da yeni bir toplantı düzenlenerek, 19 Mayıs'ta görevlendirilen geçici heyetin görevine son verilmiş ve kalıcı bir Heyet-i Merkeziye teşkil edilmiştir. Balıkesir'de heyecanlı günlerin yaşandığı aşikârdır. Halkın bu davaya inandığı ve her türlü fedakârlığa hazır hale geldiği dolayısıyla, seçilen heyet tam yetkilendirilmiştir.

Haziran ayı içinde Balıkesir geniş faaliyetlere sahne oluyor, bir yandan müdafaa cepheleri kurulurken, bir yandan düşmana taarruz için gerekli hazırlıklar ihmal edilmiyor, diğer taraftan da büyük bir kongre düzenlemek için hazırlıklar sürmekteydi. Alacamescid Toplantısı sonrasında oluşturulan Heyet-i Merkeziye'nin 25 Haziran 1919 gününden 27 Haziran 1920 tarihine kadar yaptığı toplantılarda, yani bir senelik süreç zarfında alınan 101 karar yer almaktadır.⁴⁵

Karar Defteri'nde yer alan maddelerde, heyette ve cephede çalışanların isimleri geçmektedir, bu isimler arasında Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'ye de rastlamaktayız. Özellikle Yırcalızade'nin adının zikredildiği Heyeti Merkeziye Karar Defteri'nin 9 Temmuz 1919 tarihli 12 numaralı kararı, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartların kötülüğüne rağmen, halkın askerin yanında, gönlünün onunla çarptığını ve ona yardım etme isteğini vurgulaması açısından önemlidir. Kararın içeriğine göre Yunan kuvvetlerinin ilerlemeleri üzerine para ve asker toplanmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu işleri de yürütecek bir komisyon teşkili düşünülmüştür. Oluşturulan komisyonda

⁴³ Diğer katılanlar için bkz. Mehmet Vehbi Bolak, a.g.m. s. 172.

⁴⁴ Kazım Özalp, Millî Mücadele 1919-1922, C I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 16-17.

⁴⁵ Ahmed Aydın Bolak, makalesinde 101 maddeye özet bir şekilde yer verilmiştir. Bkz. Ahmed Aydın Bolak, "Balıkesir'de Kuvâ-yı Milliye Çalışmaları", Millî Mücadele'de Balıkesir, s. 53-108.

Yırcalizade Ahmet Şükrü Efendi'nin yer aldığı belirtilmektedir.⁴⁶ 20 Ağustos 1919 tarihli, 32 numaralı karar doğrultusunda Yırcalizade Ahmet Şükrü Efendi, Hoca Halil, Kocabıyıkzâde Mehmed, Kunduracı Nuri ve Beypazarî Mehmed Efendi, kurban derilerini toplamak ve satışını yaparak bedelinden faydalanmak üzere görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra 12 Eylül 1919 tarihli, 34 numaralı alınan kararda kendisinin merkezden seçilen 11 kişi arasında yer aldığı malûmatına erişilmekle birlikte, yine aynı kararın devamında nahiye-lerden de birer zatın seçilmesi hususunda telefonla halkın bilgilendirilmesi kararı çıkmıştır. Aynı sayfanın devamında ise 3 Ekim 1919 tarihine ait, 36 numaralı kararında Soma Cephesi'ne levâzım azâsından Yırcalizâde Ahmet Şükrü Efendi'nin tayin edildiğine dair veriye ulaşıyoruz. 6 Kasım 1919 tarihli, 47 numaralı kararda da aylık olarak düzenlenen Heyet-i Umumiye'ye katılması yönünde gizli oy ile delege seçimi yapılması gerektiği ve düzenlenen seçim sonrası Yırcalizâde Ahmet Şükrü Efendi'nin aldığı 8 oyla delege seçildiği yönündedir.⁴⁷ Yırcaliza'denin isminin zikredildiği maddelerin içeriğine göre, ülke çapında işgallere karşı henüz bir direniş söz konusu değilken, Balıkesir'de örgütlenmiş tepkime olduğu açıktır. Yine Yırcalizade, isminin geçtiği kararlarla Millî Mücadele'ye katılmasındaki görüş ve inancı kanıtlamaktadır.

Karar defterinde geçen bu maddeler üzerine belirli aralıklarla toplanılınca, Balıkesir'de aynı zaman zarfında bir başka faal hareket ise kongrelerdir. Başkanlığını Hacim Muhittin'in üstlendiği Birinci Balıkesir Kongresi, 28 Haziran-12 Temmuz 1919 arasında Darül Nafia Medresesi'nde⁴⁸ müzakereler eşliğinde sürmüştür.⁴⁹ Birinci Balıkesir Kongresi, millî egemenlik ve bütünlük adı altında ilk adım olarak görülen bir kongredir. Kongre adı altında Balıkesir'de beş tane toplantı düzenlenmiştir.⁵⁰ Beş kongrede de Yırcalizade Ahmet

⁴⁶ **Türk Dili Gazetesi**, 23 Mart 1952; İlgürel, **a.g.e.**, s. 94-95; Ahmed Aydın Bolak, **a.g.m.**, s. 73.

⁴⁷ "Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin Karar Defteri", **Millî Mücadele'de Balıkesir**, s. 82-89.

⁴⁸ Bugünkü Ali Şuuri İlkokulu binasıdır. Burası en baştan beri Kuvâ-yı Milliye Heyet-i Merkeziyesi'nin karargâhı idi.

⁴⁹ Özalp, **a.g.e.**, s. 38, 47.

⁵⁰ Balıkesir Kongreleri'nin sayısı incelenen kaynaklarda farklı bir şekilde yer almaktadır. Bazı kaynaklarda Balıkesir'de dört tane kongre yapıldığı bildirilmektedir. Biz bu konuda Mücteba İlgürel'in çalışmasını dikkate alarak bilgi vermeyi tercih etmiş bulunmaktayız. İlgürel, **a.g.e.**, s. 87-210; Yine Mücteba İlgürel'le ortak düşüncede buluşan diğer araştırmacılardan Bülent Tanör ve Şerafettin Turan'da bulunmaktadır. Bülent Tanör, **Türkiye'de Kongre İktidarları (1918- 1920)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 114, 148; Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1991, s. 272-293.

Şükrü Efendi'nin ismine rastlamaktayız. Pek çok millî meselelerin tetkik edildiği ve görüşüldüğü Balıkesir ve kazalarından temsilcilerin iştirak ettiği birinci kongrede Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi, Balıkesir murahhası olarak yer almıştır. Zaten vatanperver bir kimse olan Yırcalızade'nin, bizzat bu işler için çalıştığını burada yazmadan geçemeyeceğim.

Birinci kongreye nispetle daha büyük olan İkinci Balıkesir Kongresi ise, 26 Temmuz 1919 tarihli yani Erzurum Kongresi'nden üç gün sonra toplanmıştır. 30 Temmuz 1919 tarihinde sona eren bu kongrenin başkanı olarak Hacim Muhittin Bey görülmektedir. Kongrede müdafaa ve mücadele hususunda 29 karar alınmasıyla birlikte, silahlı direnişin teşkilatlanması üzerinde durulmuştur.⁵¹ Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin, ikinci kongrede de yine Balıkesir murahhası olarak yer aldığı hatıratlarda yer almaktadır.⁵²

16 ile 22 Eylül 1919 tarih aralığında gerçekleşen üçüncü kongrede Hacim Muhittin Bey'in bir kez daha başkanlık ettiğine araştırmalar sonucu tanıklık etmekteyiz. Balıkesir'de Yunan tecavüzlerine karşı müdafaa ve mücadeleyi birleştirme yollarını tespit etmek üzere toplanan bu kongre, çalışmalarını Hareket-i Milliye ve Redd-i İlhak adı altında sürdürmüştür. Kongrenin amacının vatanın kurtarılması için her türlü fedakârlığa katlanarak, Yunanlıların ülkeden çıkartılmak olduğu belirtilmiş ve bu doğrultuda kararlar alınmıştır. Yine aynı kongrede Cephe Alay Komutanlıkları ve Menzil Müfettişlikleri'ne seçimler yapılmıştır ki, Yırcalızade Şükrü Efendi'nin yapılan seçimlerde 20 oy alarak Hesap Teftiş Heyeti'ne seçildiğini görüyoruz.⁵³

19-21 Kasım 1919 tarihinde süren dördüncü Balıkesir Kongresi'ne, dönemin Millî Mücadele'ye kesintisiz destek veren ve Balıkesir'de yayımlanan *İzmir'e Doğru* gazetesinin haberinden edindiğimiz bilgi paralelinde, kongrenin başkanı Mehmet Vehbi Bolak'tır.⁵⁴ Bu kongre hakkında bildiklerimiz

⁵¹ Alınan kararlar için bkz. Özalp, **a.g.e.**, s. 43-46.

⁵² Mustafa Albayrak, **Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart-1919-2 Ağustos 1920)**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 129.; Çarıklı, **a.g.e.**, s. 112.

⁵³ Kongreye katılım sağlayanların isimleri için bkz. Albayrak, **a.g.e.**, 162; Çarıklı, **a.g.e.**, s. 65.

⁵⁴ **İzmir'e Doğru**, 25 Teşrin-i Sani 1335/Kasım 1919; Dördüncü kongrenin tarihi ile de farklı görüşler bulunmaktadır. Mücteba İlgürel ve Fuat Özer'e göre bu kongre 3 gün içinde tamamlanmıştır. Bkz. İlgürel, **a.g.e.**, s. 164-165; Fuat Özer, **Millî Mücadele'de Balıkesir**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1998, s. 181. Ancak diğer araştırmacılar kongrenin tarihini 19-29 Kasım 1919 olarak vermektedir. Bkz. Albayrak, **a.g.e.**, s. 162; Akarslan, **a.g.e.**, s. 100; Ayrıca Fuat Özer'in araştırmasına göre dördüncü

daha çok Kazım Özalp'ın hatıratlarına dayanmaktadır. Toplantıda muhtelif millî meseleler görüşülmüş ve mühim kararlar alınmıştır. Anzavur ayaklanmasından sonra toplanan kongrede, Anzavur'a karşı girişilen harekât onaylanmış ve harekâta gayret gösterenler takdir edilmiştir. Aynı zamanda kongrede General Milne Hattı'nın kabul edilmeyeceği ilanı ile cephelerde büyük çapta faaliyete geçilmesine Balıkesir'de bir protesto mitingi düzenlenmesine karar verilmiştir. Bir diğer karar ise, kongrenin en önemli kararı olarak nitelendirilmekte olup, kongrenin Sivas'taki Heyet-i Temsiliye ile arası güçlenecek ve Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin ismi Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak değiştirilecektir.⁵⁵ Yırcalızade'nin dördüncü kongreye Giresun (Savaştepe) Nahiyesi adına delege olarak iştirak ettiği doğrulanmaktadır.⁵⁶

Son olarak 10-23 Mart 1920 tarih aralığında gerçekleşen Mehmet Vehbi Bolak'ın başkanlığında bulunduğu beşinci Balıkesir Kongresi'ni görmekteyiz, bu kongrede dördüncü kongreden farklı olarak, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin paralelindeki yeni teşkilat tüzüğü'nün kabul edilmesidir. Kongrede, bununla ilgili olarak yeni esaslar tespit edilmiş, cephelerin harp kadroları yeniden belirlenmiştir. Bu kongreye katılanların isimleri dikkate alındığında Yırcalızade'nin adı kongre azaları listesinde mevcuttur.⁵⁷

Anlaşılan şu ki yapılan bu beş kongrenin ortak özelliği, yürüttüğü mücadelede Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş fikrini geliştirmiştir, bunun yanı sıra Millî Kurtuluş Harekâtı'nda diğer yerel kongre olarak gösterilen Nazilli ve Alaşehir Kongreleri'ne öncülük ederek devletle beraberliği sağlamak ve de bizzat harbi idare eden halk meclisi görevini üstlenmeleridir.

Diğer bir noktada, düzenlenen kongrelerde torunu A. Rona Yırcalı'yla yapmış olduğumuz görüşmelerle edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi söz sahibi ve konuşmalara öncülük ettiğiidir.⁵⁸ Ancak, bu toplantı ve kongrelere dair hangi konularda söz alıp neler söylediğini inceleyebileceğimiz, şimdye dek kaleme aldığı bir anısı bulunamayan Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'yi daha yakından tanımak için kaynaklar eşliğinde

olarak kabul edilen Balıkesir Kongresi üçüncü olarak tertiplenmiştir. Özer, **a.g.t.**, s. 181. Biz bu konuda yine Mücteba İlgürel'i esas alarak hareket etmiş bulunmaktayız.

⁵⁵ Özalp, **a.g.e.**, s. 75.

⁵⁶ Özer, **a.g.t.**, s. 220-221.

⁵⁷ Bkz. Ahmed Aydın Bolak, "Alaşehir Kongresi'nin 66'ncı Yıldönümü Vesilesiyle Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri ile İlgili Kısa Tebliğ", Millî Mücadele'de Balıkesir, s.141.

⁵⁸ Rona Yırcalı, a.g.g.

girişimlerine bakılacak olursa mücadeleciler bir kimliğe sahip olduğunu anlamak mümkündür.

Son Balıkesir Kongresi devam ederken, 16 Mart 1920'de gerçekleşen İstanbul'un işgali⁵⁹ Balıkesir halkını derinden etkilemiştir. 18 Mart günü Belediye Meydanı'nda işgali protesto amaçlı bir miting düzenlenmiştir. İstanbul'un işgali Anadolu'da büyük bir şaşkınlık ve halk üzerinde kimsesizlik hissiyatı döneminin yaşattığı açıktır. Bunun en belirgin örneği Balıkesir'dir. 17 Mart 1920 günü Balıkesir'de sıkıyönetim ilan edilmiştir ki, Mustafa Kemal'in Balıkesir'e göndermiş olduğu telgrafta sıkıyönetim ilanı tavsiye edilmektedir. 20 Mart 1920'de Miralay Kazım Bey tarafından bir de Beyanname hazırlanmıştır. 8 maddeden oluşan bu beyannameye oldukça sert ifadeler yer almakla birlikte, şehirde sükûnetin sağlanması için her çareye başvurulduğu açıktır.⁶⁰

İstanbul'un işgali sonrası Balıkesir, bölgenin merkezi halindedir. Düşmanla çarpışmak için Balıkesir'de gençlere Sütüce mevkiinde atış talimleri yaptırılmakta idi. Son kongrede alınan kararların tatbiki ve sıkıyönetimin uygulanması için Merkez Heyeti⁶¹ oluşumuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu gerekçe üzerine, 3 Nisan 1920'de Sultani Mektebi'nde⁶² 103 murahhasın katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda vatanın kurtuluşunu sağlayacak ve milletin geleceği için oy verecek olan Ankara'daki meclise gidecek kimselerin seçimi için oybirliğine başvuru yapılmıştır. Sonuç olarak 3 kısımdan oluşan heyet kuruldu: Merkez Heyeti Teşkilatı Kısmı, Merkez Heyeti Maliye Kısmı, Merkez Heyeti Levazım Kısmı adı altındadır. Merkez Heyeti teşkilatı kısmında Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin 101 oyla halk tarafından seçildiği *İzmir'e Doğru* gazetesinde haber olarak geçmektedir.⁶³ Tarihe de dikkat edilirse Büyük Millet Meclisi'nin de açılışına az bir zaman kaldığı bellidir.

Ve nitekim de de 23 Nisan 1920'de Anadolu'da Millî Mücadele devam ederken Ankara'da TBMM'nin açılışı Anadolu'da büyük bir yankı oluşturmuştur. Bu haberler Balıkesir'de sevinçle karşılanmış, yine TBMM'nin açılışına dair haberler Balıkesir'in kaza, nahiye ve köylerine kadar ulaştırılmış, bu

⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C1, İctima Senesi 1, İ: 2, 24.04.1336 (1920), s. 28.

⁶⁰ İlgürel, a.g.e., s. 210-212.

⁶¹ Merkez Heyeti, kongre tarafından seçilen Heyet-i Merkeziye ile karıştırılmamalıdır.

⁶² Sultani Mektebi'nin ismi ardından Balıkesir Lisesi olarak değiştirildiyse de, günümüzde bu bina restore edilmiş haliyle Balıkesir Üniversitesi'ne bağlı Güzel Sanatlar Fakültesi olarak hizmet vermektedir.

⁶³ *İzmir'e Doğru*, 4 Nisan 1920; İlgürel, a.g.e., s. 217-219.

sevinçli haber üzerine kutlamalar yapılmıştır. Akabinde TBMM için Balıkesir'den Miralay Kazım Bey, Mehmet Vehbi Bey, Yörükzade İbrahim Bey, Müftüzade Hoca Abdülgafur Efendi, Hacim Muhittin Çarıklı ve Hasan Basri Çantay'ın oy çokluğuyla 6 kişilik mebus seçildiği görülmektedir.⁶⁴

Balıkesir halkının sevinci uzun süreli olmayacak, Yunanlılar tarafından şehrin işgali gerçekleşecektir, ardı ardına devam eden ve civarındaki bölgelerinde işgali halkta derin yaralar açmıştır.⁶⁵ 30 Haziran 1920 tarihinde başlayan⁶⁶ ve 26 aydan fazla işgal altında kalan Balıkesir, Millî Kuvvetlere yardımcı olmaya devam etmiştir. Halkın önderleri durumunda olan kişiler de halkla birlikte el ele vererek bu mücadelede yerini almıştır. Düşmanla mücadelede yılmayanlardan biri de Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'dir. 6 Eylül 1922 tarihinde Balıkesir TBMM orduları tarafından düşman işgalinden kurtarılmıştır.

Sonuç

Balıkesir'in Millî Mücadele sürecinde geçirdiği evrelerle büyük bir ün yaptığı ortadadır. Beş ayrı kongreye ev sahipliği yapması dolayısıyla Balıkesir halkının Millî Mücadele davasına verdiği değerin önemi tartışılmaz.

Yine Balıkesir'in bağımsızlık uğruna yapılan çalışmalarda Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin de önemli bir noktada yer aldığı görülmektedir. İzmir'in işgali sonrası yapılan Okuma Yurdu toplantısı, ardından Alacamescid Toplantıları ve de mahalli düzeyde de olsa düzenlenen Balıkesir Kongreleri'nde yer alması vatan ve millet adına her türlü fedakârlığa katlandığının göstergesidir.

Düşmana karşı halkın geleceği için duyarlı bir şekilde hareket eden Yırcalızade'ye ait bir hatırat kaynağının olmaması bizleri aynı dönemde mücadele içerisinde yer aldığı yoldaşlarından Kazım Özalp, Hacim Muhittin Çarıklı ve Mehmed Vehbi Bolak gibi önemli kişilerin hatıralarına yöneltmiştir. Bu kişilere ait hatıratlarda Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'ye dair eksik kalan noktalar tamamlanmaya çalışılmış niteliktedir. Son olarak, Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi hakkında elde edilen veriler hem o dönemin şartlarını

⁶⁴ Akarşlan, **a.g.e.**, s. 181. Rona Yırcalı ile yaptığımız görüşmede Yırcalızade Ahmet Şükrü Efendi'nin de Ankara'ya meclis açılışı sonrası gittiği yönündedir.

⁶⁵ **BOA**, DH-İ.UM. No: 20/25, 14/15-2.

⁶⁶ Özalp, **a.g.e.**, s. 141.

hem de Millî Mücadele'nin büyüklüğünü anlamamız açısından ehemmiyet arz etmektedir ki aynı zamanda böyle gizli kalmış yerel kahramanların literatüre kazandırılmasının da önemli olduğu düşüncesindeyim.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Gazeteler

Balıkesir Postası, Hizmet, İzmir'e Doğru, Karesi, Türk Dili.

Görüşülen Kişiler

A. Rona Yırcalı, Erhan Yırcalı.

Araştırma ve İncelemeler

Akarşlan, Mediha, **Türk Millî Mücadelesi'nin Balıkesir Cephesi**, Öteki Yayınevi, Ankara, 1998.

Albayrak, Mustafa, **Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart-1919-2 Ağustos 1920)**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

Ayhan, Aydın, "İzmir'in İşgali Sırasında Balıkesir", **Millî Mücadele'de Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.

"Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nin Karar Defteri", **Millî Mücadele'de Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.

Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, C II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1964.

Balıkesir Bir Kentin Kimliği, Simurg Yayınevi, Ankara, 1997.

Belen, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, II. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1983.

Bolak, Ahmed Aydın, "Alaşehir Kongresi'nin 66'ncı Yıldönümü Vesilesiyle Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri İle İlgili Kısa Tebliğ", **Millî Mücadele'de Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.

Bolak, Ahmed Aydın "Balıkesir'de Kuvâ-yı Milliye Çalışmaları", **Millî Mücadele'de Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.

Bolak, Mehmet Vehbi, "Millî Mücadelede Balıkesir", **Millî Mücadelede Balıkesir**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.

- Çarıklı, Hacim Muhittin, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Millîye Hatıraları (1919-1920)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1967.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı**, Ankara, 1985.
- İlgürel, Mücteba, **Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999.
- Kurat, Yuluğ Tekin, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1986.
- Orkut, Gülçin, "İstiklâl Madalyası'nın Tarihçesi", **Bütün Dünya**, S 71, Nisan 2004.
- Özalp, Kazım, **Millî Mücadele 1919-1922**, C I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.
- Özdemir, Zekeriya, **Balıkesir Bölgesi'nde Millî Mücadele Önderleri**, (Yayınevi belli değil), Ankara, 2001.
- Özer, Kemal, **Kurtuluş Savaşı'nda Gönen**, Türk Dili Matbaası, Balıkesir, 1964.
- Özer, Fuat, **Millî Mücadele'de Balıkesir**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1998.
- Selek, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968.
- Şeremetli, Sıtkı, **1946-1960 İktidardan-İhtilale Balıkesir'de Demokrat Parti Hareketi**, Liva Yayınevi, Balıkesir, 2006.
- Şimşir, Sebahattin, "Balıkesir'in Misak-ı Millî Kahramanlarından İhmal Edilmiş Bir İsim: Belediye Reisi Keçeci Hafız Mehmed Efendi ve Hatıraları", **Yeni Türkiye Dergisi**, Misak-ı Millî Özel Sayısı, S 93, Ocak-Şubat 2017.
- Tanör, Bülent, **Türkiye'de Kongre İktidarları (1918- 1920)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Tansel, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973.
- TBMM Zabıt Ceridesi I (1920-1923)**.
- Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1991.
- Türkgeldi, Ali, **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi**, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1948.
- Yazıcı, Nesimi, "Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi", **Atatürk Yolu**, C 3, S 12, 1993.

